

Özel Mülkiyet Hakları Olmadığında*

— ◆ —
Dwight Lee**

Çok zaman anlamadığımız ve değerini takdir etmediğimiz şeylerden fayda sağlarız. Fazla düşünmeksizin, geniş bir yelpaze içinde yer alan konulardan yarar sağlamanın kuşkusuz bir çok avantajı vardır. Ancak işin tehlikeli yanı, bu ihmalin bizlere sıkça büyük sıkıntılar yaşatması ihtimalidir. Sağlıklı olmak örnek olarak verilebilir. Pek çok kimse için sağlıklı olmak kolaylıkla hafife alınabilir ve sıklıkla bu durum zararlı davranışlarda bulunmanın yolunu aralayabilir. Yine de sağlık söz konusu olduğunda pek çok kişi sağlıksız davranışların riskleri hakkında bir şeyler bilir ve kendisi uygulamasa dahi, sağlıklı alışkanlıkların üstünlüğünü takdir eder.

Maalesef, bu tespitimiz sağlıklı bir ekonominin sürdürülmesi noktasında doğru değildir. Ekonomik ilerlemenin bağlı olduğu verimlilik ve işbirliği ile ilgili konular kolaylıkla göz ardı edilmekle kalmaz, aynı zamanda, zararlıymış gibi kınanır da. Özel mülkiyet buna iyi bir örnektir. İktisadî işbirliği ve ilerlemenin temeli olarak özel mülkiyeti tanıyıp kabul etmek yerine insanlar, genellikle, aslında iyi tanımlanmamış özel mülkiyet haklarından dolayı, özel mülkiyeti iktisadî problemlerin kaynağı olarak görürler.

Çevre Kirliliği ve Özel Mülkiyet

Çevre kirliliği genellikle kâr ve özel mülkiyete yapılan vurgu sebebiyle kapitalizmin üzerine yıkılır. Bu kanaate göre, temiz bir çevre içinde firma ve

* "In the Absence of Property Rights", *The Freeman: Ideas on Liberty*, July 1999.

** Georgia Üniversitesi'nde iktisat profesörü.

bireylerin çıkarlarının kamu çıkarlarının önüne geçmesini engellemek için özel mülkiyet hakları sınırlandırılmalıdır. Ancak aslında çevre kirliliğinin özel mülkiyet haklarıyla ilişkisi çok zayıftır. Kirlilik problemleri, bizlere özel mülkiyet olmaksızın sosyal işbirliği sürecinde ne gibi problemlerin ortaya çıkabileceğini göstererek özel mülkiyetin yararlarını öğretebilir.

Eğer atmosferi, nehirleri ve okyanusları özel mülkiyet hâlinde sahiplenip kontrol edebileceğimiz parçalara bölebilsaydık çevre kirliliği diye bir problem olmayacaktı. Kirlilik yine olacaktı, ama aşırı ölçülerde değil. Kirletici maddelerimi başkalarına ait havaya atmaya kalktığımda, kirletme maliyetlerini karşılayacak bedeli ödemedikçe diğerleri bana engel olacaklardır. O hâlde, her ek kirletici maddeyi atmamın maliyeti diğerlerine ödeyeceğim meblağı geçmedikçe, çevreyi kirletebileceğim demektir. Sonuçta, özel mülkiyet ve oluşacak piyasa fiyatları insanları diğerlerinin çevreyle ilgili duyarlılıklarını dikkate alma açısından motive edecektir.

Hava ve su yollarında özel mülkiyet olmadığı için, çevreyi kirletenlere bu faaliyetlerinin bedelini gösterecek piyasa fiyatlarının bulunmaması sebebiyle kirlilik problemleri ortaya çıkar. Sonuçta, insanlar aşırı şekilde kirlilik yaratırlar, üstelik bu kirlenme, ilâve kirletmenin yararları maliyetlerinden az olsa da devam eder.

Her ne kadar atmosfer ve su yollarını özel mülkiyet olarak tasavvur etmek kolay olmasa da, özel mülkiyet olmadıkça, kirlilik problemlerinin sebebi olan işbirliği eksikliği insan eyleminin çeşitli veçhelerinde yaygınlık kazanacaktır. Kirlenme problemini özel mülkiyeti itham edecek bir konu olarak görmek yerine; bu problemler, özel mülkiyetle elde edebileceğimiz mükemmel avantajları anlamamıza vesile olmalıdır. Özel mülkiyetin işbirliğini teşvik etmedeki gücü bir defa anlaşıldığında, çevre kirliliği politikalarının özel mülkiyetin yaratıcı bir şekilde tesisiyle nasıl geliştirilebileceği de görülecektir.

Siyasî otoritelerce kirleticilerin atıklarını nasıl azaltacakları (şimdi yapıldığı gibi) dikte edileceğine, atıkların yok edilmesi için çevrenin kullanımında bir özel mülkiyet yöntemi oluşturmaya çalışmak daha yararlı olacaktır. Bu özel mülkiyet, sahiplerinin yasal olarak hangi sınırlar içinde çevreyi kirletebileceğini gösteren transfer edilebilir kirletme ruhsatı/izni şeklinde olacaktır. Bu ruhsatlar izin verilen kirlenme düzeyini belirleyecek, ancak kirletenlerin atıklarını nasıl ve ne kadar azaltacaklarına dair bir yaptırım içermeyecektir. Transfer edilebilir ruhsatlarla, kirletenleri atıklarının maliyetlerini dikkate almaya zorlayacak piyasa fiyatları oluşacaktır. Atıklarını ucuz bir şekilde azaltanlar, daha yüksek temizlik maliyetleri olanlara ruhsatlarını verebileceklerdir. Sonuçta, herhangi bir düzeydeki çevresel kalite için

Piyasa

hâlihazırda geçerli olan kumanda ve kontrol yaklaşımından daha az maliyetli bir kirlilik azaltma yöntemi ortaya çıkacaktır.

Özel Mülkiyet ve Sabır

Bir diğer genel yanlış anlama ise, özel mülkiyet kârlarının insanları eylemlerinin uzun vadeli sonuçlarını göz ardı edecek şekilde motive edeceğidir. Aslında özel mülkiyetin olmaması gelecekle ilgili en ciddi tehdittir. Zıpkınıyla karşısındaki balınayı hedeflemiş balina avcısı bir gemi kaptanını düşünelim. Gemideki yardımcılarından biri kaptana balinanın hamile olduğunu ve yaşamasına izin verdikleri takdirde birkaç ay içinde iki balina daha avlayabileceklerini söylediğinde kaptan tetiği çekmek üzeredir. Kaptan bu bilgiyi aldığı anda balınayı vurmaktan vazgeçecek midir? Muhtemelen hayır. Balinalar mülkiyet hakkı bulunmadığı için, haklı olarak, eğer kendisi bugün onu avlamazsa bir başkası yakın zamanda nasıl olsa avlayacaktır yorumunu yapacaktır. Sebat gösterip balinanın doğumuna izin vermek, gelecekte nimetlerinden faydalanamayacağı bir gayret gerektirecektir. Eğer balinalar özel mülkiyete tâbi olsaydı, kaptanın balinanın ve yavrularının gelecekteki değerini dikkate alması söz konusu olabilirdi. Zira gelecekteki değeri balınayı bugün öldürmenin alternatif maliyeti olacaktır.

Bir çok vahşi hayvan türünün fazla avlanması ve bazı durumlarda neslinin tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınması şaşırtıcı değildir. Özel mülkiyete konu olan evcil hayvanlarda ise durum oldukça farklıdır. Tavuk, domuz, inek ya da keçilerin neslinin tükenmesi için endişelenmeye gerek yoktur. Bu hayvanların gelecekteki değeri, onlara sahip olmakla kazançlı çıkan sahiplerince tam olarak anlaşılmaktadır. Aslında bu hayvanlardan öldürdüklerimizin sayısı sahip olduklarımızdan fazladır. ABD’de her gün yaklaşık 25 milyon tavuk öldürülüp yenmektedir. Söylenilecek şey şudur, şahinler ve insanların arasındaki fark, şahinler daha çok tavuk yediğinde tavuk sayısı azalırken, insanlar daha fazla tavuk yedikçe tavuk sayısının artıyor olmasıdır. Daha temel olan farklılık, insanların özel mülkiyet hakları oluşturmaları ve neticede geleceği dikkate almaları iken, şahinlerin bunu yapamamalarıdır.

Özel mülkiyet, başkalarının şimdiki ve gelecekteki endişelerini dikkate alarak problemlerimizi çözme imkânı verir. Maalesef iyi niyetli olan, ancak ekonomiden pek anlamayan insanlar, özel mülkiyetin yetersizliği sonucu ortaya çıkan problemlerin çözümü için özel mülkiyeti yok edecek siyasî sınırlama ve zorlamalara davetiye çıkarmaktadırlar.

Çeviren: Bahadır Akın